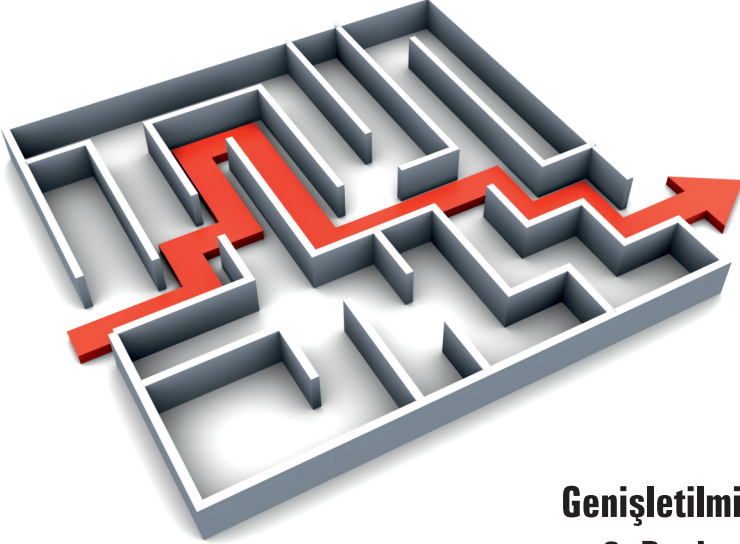

M. Tınaz TITİZ

Geniřletilmiř
3. Baskı

sorunların intikamı:

çözemeyeni çözerler!

 PEGEM
AKADEMI

M. Tınaz Titiz

SORUNLARIN İNTİKAMI: Çözemeyeni Çözerler!

ISBN 978-605-364-138-4

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2015, Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları

Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti'ye aittir.

Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

1. Baskı: Mart 2011, Ankara

3. Baskı: Şubat 2015, Ankara

Yayın-Proje Yönetmeni: Ayşegül Eroğlu

Dizgi-Grafik Tasarım: Selda Tunç

Kapak Tasarımı: Gürsel Avcı

Baskı: Ayrıntı Basım Yayın ve Matbaacılık Ltd. Şti

İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 770. Sokak No: 105/A

Yenimahalle/ANKARA

(0312-394 55 90)

Yayıncı Sertifika No: 14749

Matbaa Sertifika No: 13987

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi 0312 430 67 50 - 430 67 51

Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

M. TINAZ TİTİZ

1942 yılında İstanbul'da doğdu. İTÜ Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Elektrik Mühendisliği bölümünü 1963'te bitirdi.

1963-'80 yılları arasında -'65-'67 arasındaki askerlik dönemi dışında- Zonguldak'ta Ereğli Kömürleri İşletmesi'nin çeşitli bölümlerinde çalıştı. İşletme ve bakım mühendisliği, etüd-plânlama mühendisliği, başmühendislik, yöneylem araştırması bölümü yöneticiliği görevlerinden sonra 1980 sonunda ayrılıp, 1983 Kasım ayına kadar bir elektronik şirketinin genel müdürlüğünü yaptı.

6 Kasım 1983 seçimlerinde İstanbul'dan milletvekili seçilerek TBMM'ne girdi. 1983-'95 yılları arasında 3 dönem, sırasıyla İstanbul, Zonguldak ve Ankara milletvekillikleri yaptı. 1985-'88 arasında 3 yıl Devlet Bakanlığı, 1988-'89 arasında 14 ay Kültür ve Turizm Bakanlığı görevlerinde bulundu.

1995 yılında parlamentodan ayrıldıktan sonra yönetim danışmanlığı ve [Soru Konferansı](#)® kolaylaştırıcılık hizmeti vermeye başladı.

Sorun çözme, girişimcilik ve toplum sorunları konusunda yazdıklarının 15 kitap halinde topladı. Bunlardan baskıları tükenip yeniden basılmayanlar www.tinaztitiz.com/yayin.html adresinden indirilebiliyor. Bir süre çeşitli dergi ve gazetelerde yazı yazdıktan sonra 1999 yılından beri kendi web sitesinde (www.tinaztitiz.com) yazıyor.

1994 yılından bu yana, 2002-2004 arası hariç, kurucuları arasında yer aldığı Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı'nın yönetim kurulu üyeliğini yürütüyor.

Eşi -İTÜ'den sınıf arkadaşı- Tülay Titiz (Eriş) ile 52nci evlilik yıldönümünü kutladığı 2015 yılında 2 çocuk ve 3 torun sahibidir.

Büro ve ev:

İnönü Cad., SÜMKO Sitesi, M3A Blok, Kat 9-39, 34736
Kadıköy-İstanbul

Tel: (0532) 526-1077

e-posta: tinaz@tinaztitiz.com

<http://www.tinaztitiz.com>

*"Yaşamım boyunca bana öğrenme ortamları hazırlayan herke-
se: Başta ailem olmak üzere, dostlarıma, arkadaşlarıma, tanı-
dıklarıma minnet duygularıyla..."*

TEŞEKKÜR

Hemen her kitabın başında, yazım sırasında sabır gösterip yazara zaman yaratanlara, hazırlık nüshalarını tashih edenlere ve genel olarak katkıda bulunanlara teşekkür edilir.

Ben de bu zevkli gerekliliği aynen yerine getiriyorum, ama bu kadar değil.

Kitaba esas alınan çalışmalar, bir yıl kadar evvel, Sorun Çözme Kabiliyeti yetmezliği'nin nedenlerini ve o nedenleri ortadan kaldıracabilecek çözümleri aramak ve anlamak amacıyla bir grup gönüllünün katılımlarıyla başladı. Her katkıdan sonra yeniden şekillenen çözümleme, sonunda bu kitabın dizin sayfasında görülen zihin haritasındaki genişlik ve derinliğe erişti. Sanırım ki bu şekilde kolektif biçimde yazılan raporlar hariç- kitap sayısı pek fazla değildir. Bu nedenle, bu süreçte tüm katkıda bulunanlara içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ama yine de iki kişiyi ayırarak: Prof. Dr. Sn. Kenan Mortan ve Sn. Osman Arolat. Tüm katkılar alınıp kitap bitirildikten sonra bütünüyle okuyup, epeyce değişmesini sağlayan bu iki dosta ayrıcalıklı teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, Sn. Dr. Necati Saygılı'ya, Sn. Güler Yüksel'e, günbegün önerdikleri düzeltmeler için; Sn. Bülent Ağaoğlu'na neredeyse bir kitap yazacak kadar hacimli ve titiz düzeltme ve önerileri için; kitaba verdiğim ilk adın (*Derindeki İlet*) olumlu çağrışım yapacak şekilde değişmesini (*Derinden İyileşme*) sağlayan kızım Dr. Beyhan Titiz Maybach'a; bir süre sonra da şu anki adının isim babası Sn. Mehmet Ceylan'a teşekkür ederim.

İçtenlikli bir teşekkürüm de, toplumumuzun sorun çözme kabiliyetinin, gelişmiş toplumlarinkinden pek de farklı olmadığını söyleyerek beni uyandıran –ve böylece sorunun niçin toplum gündeminde olmadığını anlamamı sağlayan- adını şu an unuttuğum bir dostumadır; o olmasaydı, bu sorunun niçin aydınlarımızın gündeminde olmadığını hala anlamamış olacaktım.

Kitabın yazar bölümüne «derleyen» denilmesinin bir nedeni bu iken, diğer nedeni de yayında yer alan bana ait bilgi ve görüşlerin de, onbeş yıldır Beyaz Nokta'ya entellektüel katkı yapanların ya aslı ya yansıması olmasıdır. Bu sadece burada yazılanlar için değil, yer yer verilen referanslar (www.tinaztitiz.com yazıları) için de doğrudur. Onların da büyük bölümü –belki içselleştirilmiş- yansımalarıdır.

“İfade ettiğim her cümle bir belirtim olarak değil bir soru olarak anlaşılmalıdır.”

Niels Bohr

ÖNSÖZ

Sorun Çözme Kabiliyeti, kelimenin tam anlamıyla *Pandora'nın Kutusu'dur*¹.

Ama herhalde, böyle bir doğurgan sorun'un korkutuculuğundan, insanımız böyle bir sorun'un var olmadığını düşünegelmiştir. Hatta ne olur ne olmaz, sorun'un ortaya çıkmasını sağlayabilecek bir kavramı da ne kendi icadetmiş ne de başka kültürlerden kendininkine aktarmıştır. Bu kavram *kök-sorun / hayalet-sorun*² kavramıdır.

Adına kurnazlık mı yoksa aymazlık mı denmeli bilinmez ama kesin olan, sorunu görmezden gelmenin bu topluma -ve benzerlerine- çok pahalıya patladığıdır, o da şimdilik.

Bu kavramla ilk karşılaşanların tepkisi; “*Sorunlar paketlenip üzerine de SÇ kabiliyeti etiketi yapıştırılırsa sorunlarda bir değişiklik, bir çözümlenir mi? Bu sadece bir adlandırmadan ibarettir*“ biçimindedir. Bu itiraz önemlidir; gerçekten de ilk bakışta doğru görünüyor.

1 Açıldığında, içinden her türlü olumsuzluğun ortaya saçıldığına inanılan *mitolojik kavanoz (pyxis)*.

2 Bu, sadece bazı sorunların gerçekte olmadığını, onların birer hayalet (phantom) sorun olarak görüldüğünü anlatmak için kullanılan bir deyimdir. Örneğin, bıçaklanarak öldürülen bir adamın ölüm nedeni olarak aşırı kan kaybı gösterilirse buradaki kan kaybı hayalet sorun' dur. Yani aslında ölüm nedeni bu değildir. Olsa olsa tıbbi neden budur, belki tıbbi neden bile bu değil mesela beynin oksijenle beslenememesidir. Hatta bıçaklanma olayı da bir hayalet sorun'dur. Bu şekilde geriye doğru gidildikçe öldürme olayının gerçek nedenlerine doğru varılır. En son bulunan nedene ise Kök (root) Sorun denilmektedir. Hayalet ve Kök Sorun'ların pratik olarak önemi büyüktür. Görevi sorun çözmek olan kişilerin bilmesi gereken nokta şudur: Hayalet Sorun'lar değil, ancak Kök Sorun'lar çözülebilir!.

Karşılaşılan bir sorun'un SÇ kabiliyeti yetmezliği nedeniyle mi, yoksa her toplumda rastlanabilecek sıradanlıkta neden(ler)den mi olduğunun anlaşılması önemlidir. Bir diğer deyimle SÇ kabiliyeti yetmeziği bir kök-neden midir yoksa bir *sonuç* mu?

Pekala kolaylıkla, bu yetmezliğin eğitim sistemimizdeki kronikleşmiş sorunlar, bir köprü coğrafyada yaşıyor olmak nedeniyle sorun stokumuzun daima kaldırılabileceğimizden (çözebileceğimizden) ağır olması vb nedenler yüzünden ortaya çıkan bir *sonuç* olduğu savunulabilir ki aslında bunlar doğrudur da. Gerçekten de SÇ kabiliyeti yetmezliği bu ve benzeri nedenlerle (4'te açıklanmıştır) ortaya çıkmış bir *sonuç* idi; ama artık değildir. Neden ve sonucun birbirlerini sürekli besledikleri ve böylece nedenin aynı zamanda sonuç, sonucun da neden olduğu tüm döngülerde durum benzerdir.

Aşırı perhiz ve beslenme yetersizliği nedeniyle aneroksiya sarmalına düşen bir kişinin bu durumda neden ve sonuç hangileridir? Doğru cevap, beslenme yetersizliği ve aneroksiya birbirini beslemektedir.

Yüksek enflasyon ve işsizlik olgusu için de benzer sarmal geçerlidir. Yüksek enflasyon birçok işin iflas etmesine, bu ise işsizliğe neden olur; işsizlik ise üretim azalması nedeniyle ek bir enflasyona yol açar. Sosyal olayların hemen hepsinde bu çığ olgusu geçerlidir.

İşte SÇ kabiliyeti yetmezliği adını verdiğimiz olgunun tek başına bir kök-sorun olarak tanımlanmasının nedeni, *-ona yol açan nedenlerin kalıcı hale gelmiş tabiatları nedeniyle- kendi kendisinin nedeni* haline gelmiş olmasıdır. Bu olgu 4.8'de daha ayrıntılı açıklanmaktadır.

Tahmin edilebileceği gibi, bu gibi kendi üzerine kapalı neden-sonuç ilişkisi, dönerek kendini güçlendiren (olumlu ya da olumsuz yönde) bir etki yaratmakta olup, fizikteki *çığ etkisi*'nin tam olarak benzeridir.

Metin içinde yer yer altı çizili (*hyperlink*) başvuru adresleri belirtilmiştir. Metnin elektronik kopyasını okuyacaklar için kolaylaştırıcılık sağlayan bu bağlantılar, kağıt formatında okuyacaklar için bir anlam ifade etmeyeceğinden, bir web tarayıcısına yazılıp okunması önerilir.

Metnin okunmasındaki akıcılığı bozmamak, bir yandan da gereken açıklamaları yapabilmek için (*Kutu*), (*dip not*) ve (*son not*) olarak 3 ayrı ekleme kullanılmıştır. Hemen metnin içinde akıcılığı bozmadan verilmesi gereken açıklamalar (*kutu*), birkaç satır olanlar *dip not* ve birkaç sayfaya kadar olanlar ise *son not*'tur. Kutular (Kutu 1, Kutu 2, ...) şeklinde sayfa içinde; dip notlar ilgili sayfanın altında 1, 2, 3, ... şeklinde ve son notlar ise metnin en sonunda A, B, C, ...AA, BB,... notasyonu ile işaretlenmiştir.

Bu yayından beklenti, SÇ kabiliyeti yetmezliği sorununun toplum gündemine girmesi, çalışma konusu *sorun çözmek* ya da daha doğru biçimdeki ifadesiyle «*sorun çözecek olanlara uygun ortam hazırlamak*» olanların dikkatini bu konu üzerine çekmektir.

Antropolog ve tarihçi Joseph A. Tainter 1996 yılında yazmış olduğu (*Complexity, problem solving and sustainable societies*)³ başlıklı makalesinde, bir toplumda çeşitli sorunları çözmekle görevli kurumların başarı ya da başarısızlıklarının, o toplumun sürdürülebilirlik ya da çöküşünü belirlediğini; *sosyal karmaşıklık* ve o karmaşıklığın *enerji yoluyla sübvansiyonu* arasındaki azalan getiri ilişkisinin negatife dönmesi halinde karmaşıklığın yönetilemez hale gelip çöküş sürecinin başladığını tartışmakta, Roma İmparatorluğu gibi birkaç toplumun çöküşlerini de örnek olarak vermektedir.

Bu öngörüsü, makale içinde net olarak şu şekilde ifade edilmektedir:

“Bu tarihsel örneklerin gösterdiği şey, varlığını sürdürebilecek bir toplumun özelliklerinden birinin, *-ya giderek artan veya istikrarlı getiriye sahip ya da tedariki, mâliyeti ve kalitesi güven altına alınmış, enerji sübvansiyonu ile finanse edilebilecek azalan verimli-* sürdürülebilir bir sorun çözme sistemi olduğudur.”

3 <http://dieoff.org/page134.htm>(EN),<http://bit.ly/1vqNCqm>(TR)

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünde de benzer motifler bulunduğu⁴, ama çöküşün küllerinden doğan cumhuriyetin kültürel karmaşıklığı yönetebilme –bu kitaptaki karşılığı ile *Sorun Çözme Kabiliyeti-* genlerinin de Tainter'in teşhisinin izlerini taşıdığı kuşkusuz yersiz sayılmamalıdır.

Bu yaşamsal konu üzerinde başlatılabilecek odaklanmanın toplum gündemine taşınarak, gündelik çekişmelerin dışında bir “*derinden iyileşme*” sürecini başlatabileceği ümit edilmektedir.

Bu kitabı okuyanlar, söz konusu yetmezliğin giderilmesi için yapılması gerekenlerin çokluğunu ve alabileceği süreyi düşündüklerinde muhtemelen bir ümitsizliğe kapılabilirler. Ancak şu unutulmamalıdır ki her hastalık sürecinde umudun en parladığı anlardan birisi de hastalığın kabul edildiği andır. Kuşkusuz –özellikle de kültürle ilgili konulardaki toplumsal değişimlerin söz konusu olduğu hallerdeki uzun süreler belki gelecek kuşaklara sarkabilir. Ama kısa ve orta vadeli önlemler, görünür bir gelecekte de olumlu sonuçlar verecektir. Özellikle de düzelmeye başlayan süreçlerin yaratabileceği pozitif geri beslemeler en büyük ümittir. Kitaba bu nedenle önce “*Derinden İyileşme*” başlığı konulmuştu. Daha sonra gelen bir öneri ise tam olarak neyin ifade edilmek istendiğini anlatır türden olduğu için o benimsendi: *Sorunların İntikamı: Çözemeyeni Çözerler!*

Bizim fedakarlıklarımız gelecek kuşaklara refah ve mutluluk olarak yansyacaktır.

Bu beklentinin gerçekleşeceği umuduyla.

M.Tınaz Titiz

Ocak 2011, İstanbul

4 Kennedy, P., *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*, T. İş Bankası Yayınları, 1998

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ VE TANIMLAR

1. Giriş ve Tanımlar	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Tanımlar	4
2. Beyaz Nokta® hareketi için misyon, vizyon, hedefler	9
3. SÇ kabiliyeti yetmezliği nasıl kanıtlanabilir?	9
3.1. Sıradan örnekler	10
3.2. Daha sofistike birkaç örnek	13
3.3. SÇ kabiliyetinin, yaşam sürdürmenin temel ilkesi olduğunu göstermek	18
3.4. SÇ kabiliyeti'nin, üzerinde en çok durulması gereken kavram olduğunu göstermek.....	30
3.5. SÇ kabiliyeti kavramına, toplumla iletişim için daha yumuşak bir isim bulmak!	31
3.6. Ve tekrar aynı soru: SÇ Kabiliyeti -ya da yetmezliği- kendi başına bir sorun mu yoksa bir adlandırmadan mı ibaret?.....	31
4. SÇ kabiliyeti yetmezliğinin başlıca kaynakları	33
4.1. Önemli neden 2) İstismara açık alanlar (İstismara Açık Alanları)	33
4.2. Önemli neden 3) Birey yerine tebaa üyeliği.....	37
4.3. Önemli neden 4) Vizyonsuzluk.....	39
4.4. Önemli neden 5) Kritik aydın kütlesi oluşturamamışlık	40
4.5. Önemli neden 6) Sorgulanamazlık (Kritik Düşünme Becerisi yetmezliği).....	41

4.6. Önemli neden 7) Sanatın, gelişmeye etkilerinin idrakindeki yetmezlik	42
4.7. Diğer nedenler	42
4.8. Ve en önemli neden 1) Kısır SÇ kültürü	43
5. Kısır SÇ kültürü hangi yoz SÇA'nı besler?	47
Ahlaki Sorunlar	49
5.1. Yalan	49
5.2. Ahlaki istismar	49
5.3. Rüşvet	50
5.4. Torpil	51
5.5. Hak yeme	51
5.6. Yanlış örnek gösterme	52
Zihinsel Sorunlar	52
5.7. Kritik düşünme becerisi yok olur, sorgulanamazlık ve benimseticilik ürer	52
5.8. “Yaratıcılık” aşınması	55
5.9. Öğrenebilirlik aşınması	55
5.10. “Uzlaş” aşınması	55
5.11. Benimseticiliğe açıklığın yaygınlaşması	57
5.12. Katma değersiz iletişim, zihinsel virüsler ve dil kullanımındaki yetmezlikler	58
5.13. Kafa karışıklığı ve kızgınlık	62
5.14. Anlamadan çözmeye çalışmak	62
5.15. Ceberrutluk ve türevleri	65

5.16. Cevap isteksizliği (aldırmazlık)	65
5.17. İhmalkarlık.....	66
5.18. İtaat / biat.....	66
5.19. Başkasının üzerine atma.....	67
5.20. Suçlama, eleştiri, yakınma ve ben yapmadım tavrı.....	67
5.21. Cesaret aşınması.....	68
5.22. Özgüven aşınması	70
5.23. Muhtaç kişilik oluşumu	70
5.24. Sorun stoku artışı	71
5.25. Boşlukların dolması	72
5.26. Negatif seçim	73
5.27. Mevcut örgütlenmeyi tekrarlamak	75
5.28. Koz yerine teslimiyet.....	76
5.29. Dolaşıklık	77
5.30. Fakirlik ve gelir dağılımı bozukluğu.....	78
5.31. Kural kirliliği	79
5.32. Hukuk düzeni kuramamak	81
5.33. Yetki atomizasyonu ve tek adamlıklar	81
6. SÇ kabiliyeti nasıl geliştirilebilir?	84
6.1. Kritik müdahale önlemleri!	84
6.2. Genel önlemler	93
7. Son söz yerine	109

SON NOTLAR

(Son Not A) Sorun Çözme Kabiliyeti	112
Bedensel SÇK öğeleri	113
Fizyolojik SÇK öğeleri	113
Bilişsel (cognitive) SÇK öğeleri.....	113
Moral (ahlaki) SÇK öğeleri	114
Psikolojik SÇK öğeleri.....	114
Liderlik yoluyla SÇK öğeleri	115
İçe dönük (sezgisel) SÇK öğeleri	115
İlişkisel SÇK öğeleri	115
Doğaya ilişkin yetenek ve bilinci yoluyla	115
Sanata ilişkin yetenek ve bilinci yoluyla	115
(Son Not B) “Kılıçık Diyagramları“ Yoluyla Sorun Çözmek	116
(Son Not C) Zengin Öğrenme Ortamı	119
(Son Not D) Doğru Kural Koymak ya da “Kural Kirliliği”!.....	120
(Son Not E) Onur Yasası (The Honor Code).....	123
(Son Not F) Belediye Başkanına Açık Mektup!.....	124
(Son Not G) Yaşam Öğrenmekten İbarettir.....	126
(Son Not H) Sorun Kimyası.....	128
(Son Not I) Koz.....	130
(Son Not J) Bir Yanlıştan Diğerine Yol Vardır !.....	132
(Son Not K) Nereye Varmak İsteddiğini Bilmek!.....	134
(Son Not L) Kritik Aydın Kitleleri.....	136
(Son Not M) Bu Kadar Çok TV’yi Besleyebilecek Haber Var Mı?	137

(Son Not N) Eğitim Sistemimiz Başarıldır.....	140
(Son Not O) Zihinsel Virüsler	142
(Son Not P) Örnek (Seçkin) Tavrı Ağları.....	146
(Son Not Q) Yüksek Öğrenebilirlik!	148
(Son Not R) Öğrenme Devrimi	150
(Son Not S) “Laiklik” -Bu Tanımla- Niçin Satmadı ve de Satmaz!	152
(Son Not T) Bir Kavram Tanımı Örneği: Eğitim	157
(Son Not U) Soru ve “Doğru Soru”!	158
(Son Not V) Cesaret ve Korkusuzluk Ortamı.....	162
(Son Not W) Onursuz ve Bilgili İnsan Yetiştirmek!	163
(Son Not X) Saklı İçerik.....	166
(Son Not Y) Domuz Gribi: Bir Altın Fırsat!.....	169
(Son Not Z) “Milyarda Bir Risk Olsa Çocuğumu Yollamam”!	172
(Son Not AA) Bir “Saklı İçerik”: Kar Tatili	176
(Son Not BB) Rize’lilere Çağrı!.....	180
(Son Not CC) Vakum!	183
(Son Not DD) Sahte Sanatlar Toplumu!.....	186
(Son Not EE) “Beyaz Nokta® Soruları” Toplantı Dizisi Hakkında Bilgiler	188
Gruplarca Süzülmüş Sonuçlar	194
Genel Uzlaşıyla Belirlenen 5 Soru.....	195
(Son Not FF) “Kısr Döngü”ler Birer Avantaja Çevrilebilir mi?	196
(Son Not GG) Yabancı Dil Kargaşası.....	200

(Son Not HH) Kafalar Niçin Karışık?.....	211
(Son Not II) Koşullanmama Hakkı: Sıfırncı Hak	215
(Son Not JJ) “Küme Zekası” (Swarm Intelligence)	216
(Son Not KK) Korkmama Özgürlüğü.....	220
(Son Not LL) Nereden Başlamalı?.....	222
(Son Not MM) En Gerçekçi ve de Gerekli Vaat: Türkiye’yi Yönetilebilir Kılmak!.....	225
(Son Not Nn) Hızlı Dönüşüm Kampları (HDK)	229

1. Giriş ve Tanımlar

1.1. Giriş

Önce bir soru: Bir toplumun –tüm birey ve kurumlarıyla- çözebileceği sorunların en üst karmaşıklık düzeyini belirleyen ne(ler)dir? Anlayış kolaylığı açısından bu düzeyi Sorun Çözme Kabiliyeti (SÇ kabiliyeti) olarak adlandıralım.

Bu soru'nun yanıtlanmasını biraz erteleyip, önce bu sorunun devamı niteliğindeki ikinci soruyu soralım: *Sözü edilen SÇ kabiliyeti, bir toplumun hangi niteliklerini belirler?* Tam cevap “herşeyini belirler”dir. Bu “herşey” içinden ilgimizi çok çekmesi gereken şu 3 önemli parçaya daha dikkatli bakalım ve toplumumuzun şu niteliklerinin de SÇ kabiliyeti tarafından belirlendiğini görelim:

(1) Vatandaşlarının dindar-dindar olmayan, Türk-Kürt, alevi-sünni vd eksenler çevresindeki bütünlüğünü koruyabilme yeteneğini, toplumun SÇ kabiliyeti belirler; bu kabiliyeti düşük bir toplum bütünlüğünü koruyamaz.

(2) Demokrasi-otokrasi skalasında, askeri ya da sivil otokrasi uçlarından uzak durabilme yeteneğini belirler. SÇ kabiliyeti düşük toplum, sorunlarını daima otokratik yönetimler / yöntemler yoluyla çözümlenmektedir. Bu eğilim askeri veya sivil her türlü otokratik yöntemin saklı özendiricisi olur.

(3) Global rekabet arenasında kendini sömürtmeden ayakta durabilme yeteneğini belirler. *Toplumsal rekabet gücü*⁵ (*global competitiveness*) denilen bileşik ölçüt aslında tam da o toplumun SÇ kabiliyeti değil midir?

5 Global Competitiveness Index, The Global Copmetitiveness Report 2009-2010, World Economic Forum verilerine göre Türkiye'nin bu ölçeklendirmedeki yeri 61inci sıradır.

SÇ kabiliyeti'nin belirlediği çok sayıda özellik arasından seçilen bu üçü, *ülke bütünlüğü* (birlikte yaşayabilme becerisi), *demokrasi* ve *ekonomik refahın sürdürülebilirliği* olup aslında bütün geri kalanlar bunların birer türevidir.

SÇ kabiliyeti yerine, tarihsel veya sosyolojik kimi gerçekler ya da ideolojik tercihlerin temel belirleyici olduğu ileri sürülebilir, nitekim genelde de öyle oluyor. Sosyolojik gerçeklerin, ideolojik tercihlerin bir toplumun yaşamı üzerinde etkili olmadığı kuşkusuz ileri sürülemez. Ama SÇ kabiliyeti öyle derindeki bir belirleyicidir ki, o tercihlerin de ortaya çıkmasına yol açar; bir yandan da –tüm toplumsal olaylarda olduğu gibi- hemen sonuçlarıyla döngüsel bir etkileşime girer.

Bu döngüsel sürecin ürünleri olarak ortaya çıkan hemen her sonuç, o toplumun bir yanlışı olarak nitelenebilir. Sorunlarını çözemeyen, toplumsal enerjisini sürekli olarak sorunlarla –sonuçsuz biçimde- uğraşarak heba eden bir toplum, sorun stokunu artırırken, akıl veya erdem dışı yollara başvururarak sorunlarından kurtulmaya çalışır. Heba edilen enerji ise, SÇ kabiliyeti'nin ihtiyacı olan enerji olup, eksilen enerjinin boşluğunu *bıkkınlık*, *kurnazlık*, *ceberrutluk* gibi ruh hallerinin egemenliği doldurur.

Toplumlar arasında SÇ kabiliyeti farkı var mı?

Doğrudan ölçülemeyen, ancak birden fazla ögenin karşılaştırılmasıyla ifade edilebilecek SÇ kabiliyeti (ya da yetmezliği) bu öğelerin tümü birbirine eşit olamayacağına göre, toplumdan topluma değişik olacaktır. Bu beklendik bir durumdur, ama esas sorulması gereken, bu farklılıkların o topluluklar açısından ne anlama geldiğidir. SÇ kabiliyeti yetmezlikleri “*gelişmişlik - azgelişmişlik*” boyutunda farklılıklar mıdır, yoksa “*derin, geri döndürülemez*” sonuçları olabilecek esaslı farklar mıdır?

Beyaz Nokta® Gelişim Vakfı, SÇ kabiliyeti yetmezliğine yaklaşımlar açısından şu kümelenmeleri belirlemiştir:

- ✓ “*Herkes ne kadar çözüyorsa biz de o kadar sorun çözebiliyoruz; farklılıklar olabilir ama bunun önemli bir sonucu yoktur*” kümesi (~% birkaç),

- ✓ “Belki bu da bir sorundur, ama zaten o kadar çok ve önemli sorun var ki” kümesi (~% 95),
- ✓ “Bu bir toplumun en temel sorunudur, bunu dikkate almayan toplumlar sürekli olarak hayaletlerle boğuşurlar; bu gerçeğin farkında olanlarca istismar edilerek yok olur giderler” kümesi (~% birkaç).

Bu yayın, SÇ kabiliyeti yetmezliği sorununu toplum gündemine taşımak, enerjilerimizi soğuragelen tüm sorunlarımızın aslında bu kök-sorunun birer türevi olduğunu ya da daha olumlu bir yaklaşımla, SÇ kabiliyeti'nin artırılabilmesinin, derinden derine tüm alanlarda bir iyileşme sağlayabileceğini gösterebilmek amacını taşımaktadır.

Bu bir adlandırma meselesinden ibaret değildir. Sorunların köklerinin nerede aranacağı sorundur; dolayısıyla da sorunların ele alınışındaki felsefedir. Bu bakımdan da çeşitli siyasi, ideolojik, dini, etnik tercihlerden bağımsızdır. Tercih ne olursa olsun, bu topraklarda varlığını sürdürmek isteyen herkesin dikkate alması, üzerinde durması gereken bir “olmazsa olmaz”dır.

1.2. Tanımlar

Bu belgede sık kullanılan aşağıdaki birkaç deyimın tanımlanması önemlidir. Kuşkusuz yalnızca birkaç kavramın değil, *sorun çözme kabiliyeti* bağlamında kullanılacak tüm soyut kavramların bir *larousse* biçiminde tanımlanması idealdir. Metin içinde, sorun çözme kabiliyetini geliştirebilecek önlemler çerçevesinde böyle bir girişimin gerekliliği de vurgulanmıştır.

Bu bölümde ise kolayca yanlış anlamaya yol açabilecek sadece birkaç kavramın tanımlanmasıyla yetinilmiştir. Aşağıda önce, yüklenen anlamların farklılığı nedeniyle okura en aykırı geleceği düşünülen bileşik kavram olan *sorun çözme kabiliyeti*'nden başlamak üzere, birkaç sık kullanılan terim açıklanmaktadır.

- **Sorun:** İstenmedik bir durum ya da istendik bir durumun karşısındaki engeller. Daha akademik bir tanım olarak *“arzu edilen durum ile gerçek durum arasındaki fark”*
- **Çözüm:** Sorunun yol açtığı rahatsızlıkların mümkün olabilecek daha katlanılabilir düzeylere indirilmesi
- **Sorun Çözme (SÇ) aracı:** Sorun çözme amacıyla kullanılacak tüm yol ve yöntemlere (araçlar) bu ad verilmiştir. Herhangi bir işin ustasının takım çantasındaki araçlara benzer biçimde, *sorun çözme amacı taşıyan herkesin, sorunu anlama, başkalarıyla anladığını paylaşma, bunlardan yeni yol ve yöntemler üretme, bunları uygulama, sonuçlarını denetleyip gereken düzeltmeleri yapma, bunları kaydetme ve nihayet sonuçları başkalarıyla paylaşma* için kullanılacak tüm yol ve yöntemleri barındıran bir takım çantasına sahip olduğu varsayılır. Bu takım çantasına *Sorun Çözme Araçları* (SÇ aracı) *dağarcığı* adı verilebilir.
- **SÇ kabiliyeti:** Teker teker kimi sorunların çözümündeki başarı (veya başarısızlıklar) ile tüm sorunlardaki belirgin başarı (veya başarısızlık) arasında önemli bir nitelik farkı vardır.